

УДК 94(477):351.742"1920"

А. Руккас, канд. іст. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна**ПОЛЬОВА ЖАНДАРМЕРІЯ АРМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1920 Р.**

За допомоги польських союзників навесні 1920 р. відбувалось відродження регулярних збройних сил Української Народної Республіки. Важливе місце у цьому процесі відводилось створенню військових органів правопорядку, а саме частин польової жандармерії, що мали слідувати за порядком та забезпечувати належний рівень дисципліни серед військовослужбовців. У запропонованій статті досліджуються обставини формування перших жандармських куренів в Армії УНР, висвітлюються особливості комплектування особовим складом, розглядаються програми фахового навчання майбутніх жандармів та умови служби їхньої як в тилу, так і на фронті.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Армія УНР, польова жандармерія, військова дисципліна, військові органи правопорядку.

Навесні 1920 р., готуючись до відновлення збройної боротьби за незалежність, українське державно-політичне керівництво приділяло особливої уваги створенню ефективного правоохоронного апарату. З цією метою 14 березня Рада Народних Міністрів ухвалила постанову № 163, згідно з якою "для забезпечення спокою і ладу на терені УНР, а також для переведення відповідних евакуйованих заходів щодо організації Української Армії" передбачалося організувати в складі Армії УНР Корпус військових жандармів, що підлягав би військовому міністру. Корпус мав поділятися на: польову (для служби на фронті) і запільну (для служби в тилу) жандармерії. Перед ними ставилися аналогічні завдання: "запобігати вчинкам каригідним, їх викривати, про них доносити і слідити всяких чиновників так військових, як і цивільних; наводити лад, спокій і порядок публічний; співробітничати при налагодженні адміністрації; допильнувати, щоби зарядження військової і цивільної влади було виконано; доглядати за точним переведенням мобілізаційних наказів; контролювати легітимачії осіб чужих та підозрілих; вилловлювати дезертирів; доглядати за телеграфами, телефонами, шляхами, мостами; збирати оружжя та матеріали воєнні; контролювати друки та публічні афіші" [7, арк. 7]. Більш детально функції польової жандармерії визначалися в спеціальній "Службовій інструкції" та доповненнях до неї, затверджених 17 серпня 1920 р. Відповідно до цих нормативних документів польова жандармерія мала "виконувати військово-поліційну службу при Армії на фронті і на етапах. У компетенцію її діяльності входить переважно служба в тилу б'ючогося війська, а також там, де козак тимчасово не знаходиться під наглядом безпосереднього начальника; догляд відносно цілих частин військових в обов'язки жандармерії не входить". В основному польова жандармерія мала: утримувати порядок на перев'язочних пунктах; доглядати за санітарами, аби ті "зараз же після принесення поранених з позицій, вертали назад"; повертати назад вояків, котрі самовільно залишили свої частини; допомагати і доглядати за збиранням поранених, рекувізувати підводи для їх перевезення; охороняти транспорти з пораненими; збирати коней без вершників. Після боїв польові жандарми "оберігають весь простір, на якому відбувались військові події, знаходять поранених і вбитих і охороняють їх від грабунків, допомагають і доглядають за збиранням зброї і предметів військової здобичі". Крім того, польові жандарми повинні були виконувати інші різноманітні функції, а саме:

- боротись зі шпигунством, зрадою, дезертирством і розголошенням військових таємниць;
- збирати інформацію про ворога;
- захищати цивільне населення від недозволених вчинків вояків;
- запобігати бунтам і ворожим настроям серед цивільного населення, "виявляючимся на ділі";

- арештовувати підстаршин і козаків, котрі одягнуті не по формі, нетверезі, порушують громадський спокій, стежити за тим, аби вояки не грали в азартні ігри;

- збирати відсталих і розпорошених вояків, відправляти їх до відповідних начальників (особливо пильно наказувалося стежити за "місцями, які вояки при звичаєні відвідувати поодинокі, зокрема ресторани, залізничні вокзали, магазини тощо);

- охороняти вокзали, залізничні, склади, бараки, телефони, телеграфи, а також доглядати за добрим станом доріг і мостів;

- контролювати волоцюг і цивільних осіб та доглядати за виконанням "застережень, приписаних статутами і розпорядженнями військовими";

- тримати "у карності і послуш" вороже цивільне населення, збираючи інформацію про запаси військового майна, промислові об'єкти тощо;

- виконувати поліційно-санітарні функції, зокрема доглядати за криницями, закопувати пададь та різні відходи тощо;

- слідувати за торгівлею, для чого "стежити за продажем заборонених алкогольних напівків, уважати за своєчасним зачиненням підприємств торговельних, доглядати за продажем продуктів споживчих, стежити, щоби міри і ваги були правдиві, затримувати дрібних купців, котрі не мають патентів, і осіб, що займаються недозвільною торгівлею" [19, арк. 57а-57е].

Польова жандармерія мала підлягати командувачу Дієвої армії, а запільна – місцевій адміністративній владі (губернським і повітовим комісарам). На організацію жандармерії в розпорядження військового міністра з Державної скарбниці асигнувалися 30 млн грн. [7, арк. 7] На виконання урядової постанови С. Петлюра 15 березня підписав наказ Головної команди Війська УНР (ГКВ) № 11, згідно з яким військовий міністр полковник В. Сальський повинний був негайно виїхати з Варшави до Кам'янця-Подільського, де, серед інших завдань, він мав зайнятися організацією жандармерії [10, арк. 1].

Першим кроком у цьому напрямку стало створення у Кам'янці-Подільському спеціального навчального центру – польового жандармського куреня, який мав готувати майбутніх жандармів. Надалі з його випускників планувалося формувати підрозділи спочатку польової, а потім і запільної жандармерії для служби як на фронті, так і у тилу. В організації польового жандармського куреня активну участь брав начальник Військової секції при Дипломатичній місії УНР у Польщі генерал В. Зелінський. 12 березня (тобто за два дні до офіційної появи постанови українського уряду № 163 про заснування Корпусу військових жандармів) він направив начальника польського Генерального штабу лист, у якому просив дозволити закупівлю різних підручників для майбутньої частини, а також приділити до неї як інструкторів польських офіцерів жандармерії [20]. Виконуючи прохання української сторони, польський Генштаб на-

правив у розпорядження генерала В. Зелінського ротмістра Б. Греффнера. Спільно з працівниками Військової секції він розробив положення про жандармський учбовий курінь, його штатний розклад та програму навчання. 31 березня ці документи було представлено військовому міністру полковнику В. Сальському для їх подальшої передачі на затвердження Головному Отаману. Після цього 7 квітня ротмістр Б. Греффнер виїхав до Кам'янця-Подільського, де вже почалась організація польового жандармського куреня, командиром якого було призначено сотника Саєвича. З 9 квітня 4-а стрілецька та 2-а запасна бригади, що розміщувалися у Кам'янці-Подільському, стали направляти у його розпорядження "всіх козаків, коли-небудь працювавших в жандармерії і зараз бажаючих служити по цій організації" [11, арк. 11]. 16 квітня наказом Головної управи Війська УНР (ГУВ) № 34 сотник Саєвич одержав право використовувати людський матеріал, "який зараз не знаходиться на дійсній службі" [4, арк. 51]. 7 травня було визначено умови для охочих поступити до жандармерії. Так, козаком чи підстаршиною могла стати особа віком від 21 до 36 років, із обов'язковим досвідом попередньої військової служби, добре освічена і фізично розвинута, чесна і несудима, патріот України. Старшинами планувалося набирати лише тих, хто раніше служив у жандармерії [11, арк. 55]. Пізніше у "Тимчасовій загальній інструкції служби жандармерії", розробленій у вересні 1920 р., було визначено основні моральні та психологічні критерії щодо відбору кандидатів у жандарми. Ними мали призначати людей, що відрізняються "ретельним виконанням накладених на них обов'язків, пильністю, обережністю, сумлінних, ввічливих і тактовних". У документі йшлося, що "тільки жандарм, котрий відповідає згаданим вимогам, може користуватись поважанням і довірям зі сторони осіб, з котрими йому приходиться мати діло під час виконання службових обов'язків. Жандарм завжди мусить поводитись поважно, пристойно, ввічливо, але рішуче" [19, арк. 68].

Формування польового жандармського куреня просувалося дуже повільно. Ротмістр Б. Греффнер скаржився на поважні труднощі – малу кількість слухачів, брак одягу та погане харчування, які затримували початок навчання. Ситуація довкола куреня серйозно непокоїла військового міністра полковника В. Сальського, який у категоричній формі висловлював своє незадоволення ходом організаційної роботи. Він вказував, що у діях окремих начальників, у тому числі й командира жандармського куреня, "помічається кидання від одного предмета до другого без усякої послідовності і системи, загальні фрази і не єдиної конкретної пропозиції, жалоби на перешкоди і не єдиної спроби навіть у вигляді якого-небудь плану або думки ці перешкоди усунути". Міністр вимагав не просто просити якісь абстрактні гроші, а вказувати конкретні суми, мотивуючи їх обґрунтованим кошторисом витрат. Полковник В. Сальський суворо попереджав підлеглих: "Панове! Так далі продовжуватись не може. Більш волі до здійснення поставлених цілей і подолання перешкод до них. Наказую наперед триматись правила: докладаючи про яку-небудь перешкоду зараз же додавати свій план про способи подолання її. Пам'ятайте, панове, що від вашої сучасної праці залежить доля України і ваша персональна" [4, арк. 80]. Для покращення ситуації, подолання труднощів та прискорення організації польового жандармського куреня військовий міністр вирішив замінити його командира і 26 квітня наказом ГУВ № 39 на місце сотника Саєвича призначив підполковника М. Панківа [4, арк. 65]. Наступного дня новий командир доповів

міністру про стан справ у частині. За його словами, "постачання куреня поки не улаштовано... до цього часу... ще нічого не заготовлено, за відсутністю грошей, крім 50 сінників для касарні жандармів. Необхідно заготовити наступне: помешкання для канцелярії, помешкання для людей і стайні для коней, улаштувати одяг, взуття і харчування людей, фураж для коней, зброю для людей. Матеріали, за відсутністю грошей, не заготовлялись і контракти не укладались" [6, арк. 3]. За посередництвом Військової секції при Дипломатичній місії УНР у Польщі справу з постачанням вдалося вирішити позитивно. Частина необхідних для куреня речей виділило зі своїх запасів інтендантське управління польської 6-ї армії, а частину окремим транспортом надіслало з Варшави Верховне головнокомандування Війська Польського [21]. Після цього робота куреня похвалилася.

Тут варто згадати, що, окрім польового жандармського куреня у Кам'янці-Подільському українська влада планувала сформувати також жандармську сотню у Бресті для 6-ї стрілецької дивізії. З цього приводу начальник Військової секції при Дипломатичній місії УНР у Польщі генерал В. Зелінський 1 квітня направив відповідне прохання до польських Верховного головнокомандування та Військового міністерства. У зверненні, зокрема, вказувалося, що сотня "мала б вирушити на фронт незабаром за частинами, які зараз до цього підготовлюються, і несла б жандармську службу в районі дій вказаних вище українських частин" [21]. Однак з невідомих причин поляки так і не дали згоди на створення цього підрозділу.

3 травня наказом ГУВ № 57 було затверджено зразок уніформи для української польової жандармерії:

1. "Відзнаки: ранги – загальновійськові; петлиці – кольору білого і по діагоналі національного прапору стежка; на погонах число куреня і літери "П.Ж."; аксельбанти для всіх рангів (на лівому боці) світло-блакитного кольору; для старшин повний аксельбант, а для козаків скорочений. На лівому рукаві державний герб захисного кольору;

2. Кашкет: тулія і денце – білі; околиця – синій; кокарда загальновійськова і по козиру білий джгут;

3. Френч і шаровари загального зразка, кольору синього" [3, арк. 62].

Невдовзі на прохання командира учбового куреня польової жандармерії підполковника М. Панківа колір нарукавного тризуба змінили із захисного на білий, що було закріплено наказом ГУВ № 182 від 22 липня [1, арк. 80]. Цікаві відомості про уніформу знаходимо в спогадах М. Чаборика, який у 1920 р. в ранзі підхорунжого служив в українській жандармерії. За його словами, спочатку всі ходили в різних одностроях: російських гімнастюрках, російських і австрійських шинелях, цивільних куртках. Перший формений одяг було видано десь наприкінці травня, після візиту до учбового куреня С. Петлюри. З цього приводу М. Чаборик згадував: "...ми одержали новенькі й гарні однострої. Це були англійські убрання, з доброго сукна табачково-зеленкуватого кольору, такі ж самі шапки із червоною обвідкою і тризубом, черевики і гамаші, а дехто і чоботи. Закликали з міста кравців-жидів, котрі кожному з нас припасували убрання до міри. Для прикраси ми одержали також білі плетені шнури, які носилися на блузі, білі вилоги на комірі та золоті паски і зірки для означення наших ранг. І тоді варто було подивитися: це була дійсна краса і гордість УНР!" [22, с. 12]. Як бачимо, описаний мемуаристом однострій у цілому відповідає тому мундиру, що запроваджувався наказом ГУВ № 57, за

виключенням хіба що кашкетів із червоними обвідками й тризубами. Очевидно, невдовзі головні убори було приведено у відповідність до затвердженого зразка, підтвердженням чого можуть слугувати тогочасні оригінальні фотографії українських жандармів, на яких ті носять кашкети з білою тулією.

6 травня наказом ГУВ № 63 було оголошено "Положення про організацію та вишкіл польової жандармерії" та штат польового жандармського куреня, що чотири дні раніше було затверджено Головним Отаманом. Відповідно до цих документів курінь мав складатися зі штабу та трьох учбових сотень (по 150 вояків у кожній). Його штатна чисельність становила: 21 старшину та урядовця, 52 підстаршини та 411 козаків. Крім того, при курені планувалося створити окремий старшинський вишкіл для 20 слухачів. Муштрове командування й внутрішній порядок у частині належали до компетенції українських старшин. Водночас організацією навчального процесу керував спеціально направлений для цього польський інспектор, старший офіцер жандармерії, котрий міг видавати безпосередні накази командуванню куреня, не користуючись при цьому дисциплінарними правами щодо українських вояків. Він підлягав виключно польському Командуванню жандармерії, відповідаючи перед ним за стан організації, навчання та дисципліни в курені. Крім того, до кожної учбової сотні як інструктори призначалися один молодший офіцер польської жандармерії та чотири відповідно підготовлені підстаршини. Документація в частині велася двома мовами, оскільки інструктори зверталися до представників української військової влади рідною польською, а відповіді одержували українською. Програма підготовки в курені була розрахована на 10 тижнів. Протягом цього часу польські інструктори особисто викладали такі дисципліни, як: постановка організації польової жандармерії та інструкція служби польової жандармерії. Крім того, під їхнім безпосереднім наглядом українські старшини займалися з козаками "предметами чисто військового навчання" – стрільбою, польовою муштрою, топографією, вивчали статuti, знайомилися з особливостями військового та цивільного судочинства [3, арк. 77-78]. Зазначимо, що польські інструктори, роботою яких керував ротмістр Б. Греффнер (невдовзі підвищений у майори), сумлінно й відповідально ставилися до виконання своїх службових обов'язків. Доказом цього є наказ ГУВ № 197 від 10 серпня, де від імені Головного Отамана їм всім оголошувалася "щира подяка". "При напруженій праці в тяжких умовах, – говорилося в наказі, – вони виявляли завжди найкориснішу участь у навчанні куреня, енергійно допомагали в усіх відношеннях при переїздах, одягненні, озброєнні й харчуванні" [4, арк. 156]. 29 жовтня наказом по Військовому міністерству УНР № 57а щира подяка висловлювалася особисто майору Б. Греффнеру за "енергійну діяльність на користь УНР". Підставою для цього стали рішучі дії польського офіцера, коли "при переході жандармським куренем Збруча на територію УНР у села Кудринці польським вартовим батальйоном на підставі наказу – відбирати награване майно – цей курінь був затриманий з метою відібрати коней і інше майно жандармерії. Головний інструктор майор Греффнер вжив усіх заходів, аби нічого не було відібрано: телеграфував до вищого начальства, заявив протест яко жандарм, потребував письмового наказу і не дозволив взяти жадної крихти, захищаючи яко не награване, а власність куреня" [5, арк. 97].

3 червня наказом ГКВ № 37 польовий жандармський курінь перейменовувався на учбовий курінь польової

жандармерії. По завершенні курсу навчання з його випускників планувалося створити й відправити на фронт 1-й курінь польової жандармерії [13, арк. 43].

Упродовж першої половини літа 1920 р. учбовий курінь польової жандармерії, внаслідок негативного розвитку подій на фронті, був змушений постійно змінювати місце свого розташування. 8 червня з Вінниці він перемістився до Кам'янця-Подільського, де перебував до 9 липня, коли його було евакуйовано до Городенки, а потім через Станіславів, Дрогобич, Перемишль і Тарнов вивезено до польського міста Ясло. За таких умов лише завдяки наполегливій праці українських та польських викладачів наприкінці липня в учбовому курені відбувся перший випуск – біля півтори сотні жандармів, з яких було сформовано 1-й курінь польової жандармерії на чолі із сотником О. Курковським. Головний Отаман наказав негайно відправити "свіжу" частину в розпорядження штабу Дієвої армії "для обслуговування тільки армії з метою звільнення бойової сили". 30 липня він роз'яснив, що курінь відряджається в "спеціальне розпорядження" лише тимчасово, оскільки "по поверненню нашого війська на Україну" він "повинен виконувати свою службу в місті осідку Головного Отамана і Уряду", а тому мав "схоронити свою організацію і сталість як спеціальна частина" [16, арк. 26]. 30 липня 1-й курінь польової жандармерії, чисельністю 176 вояків (15 старшин та 161 козак), прибув до Буча [16, арк. 25], де його було офіційно зараховано до складу Дієвої армії. Курінь було передано у розпорядження начальника тилу, який мав тримати одну сотню при штабі у безпосередній підлеглості коменданта², "а решту вжити для служби в тилу армії і в районі запасних бригад в своїй підлеглості. Ні в якому разі не руйнувати організації цієї частини" [16, арк. 23].

1 серпня 1-й жандармський курінь, чисельністю 205 вояків, було зараховано на утримання при управлінні начальника тилу Дієвої армії, разом із яким 10 серпня він перейшов до Тисмениці [15, арк. 20, 27]. У цей час на всіх важливих переправах через Дністер і у великих містах прифронтової смуги курінь виставив пости по 9–10 вояків кожний. Крім того, по одному посту знаходилося при Військовому міністерстві та управлінні начальника тилу Дієвої армії [15, арк. 31]. 20 серпня курінь перемістився до Делятина [15, арк. 35]. У зв'язку з успішним наступом українських військ й наближенням їх до лінії державного кордону на р. Збруч 1-й курінь польової жандармерії було виключено зі складу Дієвої армії УНР. Відтепер наказом ГКВ № 35 від 18 вересня він підпорядковувався командирові Учбового куреня польової жандармерії [2, арк. 47зв.], а через нього військовому міністру. Підлеглість штабу Дієвої армії залишалася спочатку в господарських та оперативних питаннях, а з 22 вересня – тільки в оперативних³.

На початку жовтня 1920 р. обидві жандармські частини, учбовий курінь та 1-й курінь польової жандармерії, перемістилися до щойно звільненого Кам'янця-Подільського, тимчасової столиці УНР, де зайняли для своїх потреб будинок духовного училища на Польських фільварках. Після ремонту тут розмістились 30 стар-

² При штабі Дієвої армії було залишено 3-ю сотню (командир – сотник Смирницький), у складі якої нараховувалося приблизно 40-50 піших жандармів. У разі необхідності цей підрозділ планувалося використати для охорони 1-ї управи штабу [17, арк. 30].

³ 22 вересня 1920 р. жандармів було виключено з харчового задоволення при управлінні начальника тилу Дієвої армії [15, арк. 70].

шин та біля 300 вояків, було улаштовано канцелярію учбового куреня, почалося спеціальне навчання українських жандармів. Однією з найбільш гострих проблем був цілковитий брак військової форми. Приблизно 100 осіб взагалі не мали жодного одягу – вони носили лише білизну та лахміття, а тому нікуди не виходили з казарми [9, арк. 27].

Попри всі проблеми та негаразди матеріального характеру, учбовий курінь розгорнув активну діяльність, спрямовану на підтримку безпеки та порядку в прифронтовій зоні. Відомо, що лише впродовж другої половини жовтня 1920 р. силами куреня було заарештовано: 12 дезертирів, 12 більшовиків та їхніх симпатиків, 3 чекістів, 5 комуністів. Козаки куреня виконали у Кам'янці-Подільському 16 обшуків та облав на дезертирів й підозрілих осіб; здійснили 5 розшуків злочинців та комуністів по селах Кам'янецького повіту; зробили 20 ескортів і супроводжень дезертирів та запідозрених у більшовизмі осіб; мали 25 асистенцій при обшуках, що здійснювалися чинами контррозвідки; у Кам'янці провадили повні та часткові перевірки документів; зробили 16 патрулювань у місці розташування куреня [9, арк. 2].

Протягом жовтня 1920 р. 1-й курінь польової жандармерії заарештував 168 дезертирів і 26 запідозрених у більшовизмі осіб; зробив 15 асистенцій, 14 обшуків та 95 ескортів дезертирів і запідозрених у більшовизмі осіб; вислав 358 стеж для пошуку комуністів, патрулювання місцевості, захисту населення від бандитів. Крім того, курінь здійснював охорону державного кордону від Волочиська до Могилева-Подільського.

Наприкінці листопада 1920 р. жандармські курені перейшли на західний берег Збруча, де їх роззброїли та інтернували поляки. Відомо, що станом на 20 квітня 1921 р. у таборі у м. Ланцут перебували 268 вояків 1-го куреня польової жандармерії, у тому числі 45 старшин, 16 урядовців, 93 підстаршини, 124 козаки [223, с. 61]. У вересні 1921 р. всі українські жандармські частини було зведено в одну окрему бригаду жандармерії, командиром якої було призначено підполковника М. Поготовка [12, арк. 175]. 29 квітня 1922 р. наказом ГКВ № 18 військова жандармерія перейшла у підпорядкування начальника Генерального штабу. 23 вересня того ж року наказом ГКВ № 34 окрему бригаду жандармерії було розформовано. Замість неї, створювалися кадрова комісія жандармерії та кадрова жандармська сотня, підпорядковані начальнику 2-ї Волинської стрілецької дивізії [14, арк. 78]. У квітні 1923 р. їх теж було ліквідовано [8, арк. 31].

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, м. Київ, ф. 1075, оп. 2, спр. 4.
2. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 58.

A. Rukkas, Ph.D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE FIELD GENDARMERIE OF THE ARMY OF UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC IN 1920

In spring 1920 with the assistance of Polish allies the Ukrainian People's Republic renewed its regular armed forces. An important role in this process was given to the establishment of military police bodies, namely the units of field gendarmerie that had to secure the order and ensure the appropriate level of discipline among soldiers. The proposed article deals with the formation of the first gendarmerie units in the Army of Ukrainian People's Republic, specific features of manning, professional training of future gendarmes and the conditions of their service both in the rear and the front.

Keywords: *Ukrainian People's Republic, Army of Ukrainian People's Republic, Field Gendarmerie, military discipline, military police.*

3. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 61.
4. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 62.
5. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 73.
6. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 387.
7. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 426.
8. Там само, ф. 1075, оп. 2, спр. 1078.
9. Там само, ф. 1075, оп. 4, спр. 26.
10. Там само, ф. 1078, оп. 2, спр. 91.
11. Там само, ф. 1078, оп. 2, спр. 110.
12. Там само, ф. 1078, оп. 2, спр. 113.
13. Там само, ф. 1078, оп. 4, спр. 2.
14. Там само, ф. 1078, оп. 4, спр. 8.
15. Там само, ф. 3172, оп. 1, спр. 42.
16. Там само, ф. 3172, оп. 1, спр. 52.
17. Там само, ф. 3172, оп. 1, спр. 62.
18. Там само, ф. 3211, оп. 1, спр. 4.
19. Там само, ф. 3211, оп. 1, спр. 8.
20. Archiwum Instytutu Józefa Piłsudskiego, New York. Ukraińska misja wojskowa w Polsce, teka 2/2. Лист начальника Військової секції при Дипломатичній місії УНР у Польщі генерала В. Зелінського начальнику польського Генерального штабу генералу С. Галлеру, 12.III.1920 р., № 397.
21. Ibid. Організація польової жандармерії.
22. Чаборик М. На шляхах визвольної боротьби // Дороговказ. – 1969. – № 26 (45). – С. 9-12.
23. Karpus Z. Wschodni sojusznicy Polski w wojnie 1920 roku. Oddziały wojskowe ukraińskie, rosyjskie, kozackie i białoruskie w Polsce w latach 1919–1920. – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1999. – 230 s.

References

1. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyschykh ohaniv vlyady i upravlinnia Ukrainy, Kyiv, fond 1075, opys 2, sprava 4.
2. Ibid, fonf 1075, opys 2, sprava 58.
3. Ibid, fonf 1075, opys 2, sprava 61.
4. Ibid, fond 1075, opys 2, sprava 62.
5. Ibid, fond 1075, opys 2, sprava 73.
6. Ibid, fond 1075, opys 2, sprava 387.
7. Ibid, fond 1075, opys 2, sprava 426.
8. Ibid, fond 1075, opys 2, sprava 1078.
9. Ibid, fond 1075, opys 4, sprava 26.
10. Ibid, fond 1078, opys 2, sprava 91.
11. Ibid, fond 1078, opys 2, sprava 110.
12. Ibid, fond 1078, opys 2, sprava 113.
13. Ibid, fond 1078, opys 4, sprava 2.
14. Ibid, fond 1078, opys 4, sprava 8.
15. Ibid, fond 3172, opys 1, sprava 42.
16. Ibid, fond 3172, opys 1, sprava 52.
17. Ibid, fond 3172, opys 1, sprava 62.
18. Ibid, fond 3211, opys 1, sprava 4.
19. Ibid, fond 3211, opys 1, sprava 8.
20. Archiwum Instytutu Józefa Piłsudskiego, New York. Ukraińska misja wojskowa w Polsce, teka 2/2. Lyst nachalnyka Viiskovoi sekti pri Dyplomatychnii misii UNR u Polschi henerala V. Zelinskoho nachalnyku polskoho Heneralnogo shtabu henerala S. Halleru, 12.III.1920 r., № 397.
21. Ibid. Orhanizatsiia polovoi zhandarmerii.
22. CHABORYK, M. (1969) Na shliakhakh vyzvolnoi bototby. Dorohovkaz. 26 (45), 9-12.
23. KARPUS, Z. (1999) Wschodni sojusznicy Polski w wojnie 1920 roku. Oddziały wojskowe ukraińskie, rosyjskie, kozackie i białoruskie w Polsce w latach 1919 – 1920. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Надійшла до редколегії 05.09.16